

Андрій Жабін,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: zh_a@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4144-6124>

**МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ LIBER:
ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

LIBER є передовою бібліотечною організацією у Європі, членами якої є сотні наукових бібліотек по всьому Європейському Союзу. LIBER сприяє розвитку нових можливостей у проєктах мережі європейських наукових бібліотек. Стаття досліджує передумови виникнення, сучасний стан, її цілі, проєкти та подальші перспективи її розвитку. Уже багато років LIBER бере участь у міжнародних наукових, культурних та освітніх проєктах. LIBER була задіяна в десятках передових цифрових проєктах. Як правило, проєкти розраховані на декілька років і мають чіткий та детальний план реалізації поставлених завдань, з якими можливо ознайомитись на їх власних вебпорталах.

Велика увага в дослідженні приділяється проєктам, у рамках яких бере участь LIBER у даний час, серед яких SSHOC, INOS та reCreating Europe.

SSHOC, що стартував у січні 2019 р., є спільним проєктом 47 організацій у рамках Європейського Союзу та працює над створенням європейської відкритої хмарної екосистеми для соціальних та гуманітарних наук.

Діяльність LIBER у проєкті SSHOC стосується сприянню розвитку громад, розширення прав та можливостей користувачів, а також формування експертиз.

INOS є проєктом інтеграції відкритих та громадянських наук у навчання і вищій школі. Проєкт розраховано на період з вересня 2019 р. по серпень 2022 р. Проєкт INOS фінансується Програмою «Єразмус+» та Європейським Союзом.

reCreating Europe є проєктом переосмислення закону про цифрові авторські права для культурно різноманітної, доступної, творчої Європи. Проєкт розраховано на період із січня 2020 р. по грудень 2023 р. Ця ініціатива профінансована в рамках Програми Європейської Комісії «Горизонт 2020».

Стаття висвітлює структурну організацію LIBER, її стратегію та плани на майбутнє. Стратегія LIBER приймається на 4–5 років та включає такі складні завдання як реформування авторського права, розвиток цифрових гуманітарних наук, практику відкритого доступу тощо.

Передовий досвід LIBER може бути використаний у вітчизняних бібліотечних проєктах не тільки як певні технологічні розробки, а і як можливість посилення міжнародних бібліотечних зв'язків та інтеграційних процесів із країнами-членами ЄС.

Ключові слова: LIBER, міжнародні проєкти, SSHOC, INOS, reCreating Europe.

Постановка проблеми в загальному вигляді та актуальність дослідження. LIBER (з франц. The Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) є професійною асоціацією європейських дослідних бібліотек, заснованою в 1971 р. та зареєстрованою у Нідерландах. Х. Екстер, будучи одним із президентів LIBER, у своїй книзі із її історії аналізує як і чому виникла LIBER [8]. Зокрема він звертає увагу на те, що одній міжнародній бібліотечній організації було не достатньо для ефективної кооперації між бібліотеками, адже IFLA була «елітарним клубом» для бібліотечних асоціацій і не приймала у своє членство окремі бібліотеки, що і стало передумовою формування LIBER у 1960-х роках у Європі [8, с. 15].

Як зазначає сайт LIBER [3], до неї входять як університетські, так і національні бібліотеки Європи. Ще 10 років тому до LIBER входило 400 дослідних бібліотек [1, с. 22], а на даний час приблизно 450 бібліотек входять до даної організації [3]. Сьогодні спонсорами LIBER є такі потужні організації як EBSCO, Emerald Publishing, EXLibris та ін.

Щороку LIBER організовує традиційну міжнародну конференцію для дослідників-професіоналів з різних країн Європи та поза її межами, що дозволяє організації відстежувати тенденції розвитку бібліотечної науки у світі. LIBER бере участь у передових міжнародних цифрових проєктах Європейського Союзу (ЄС).

Зважаючи на те, що Україна все більше посилює зв'язки з ЄС, такі організації як LIBER та її досвід у проєктах представляють значну практичну цінність для вітчизняної бібліотечної справи.

Бібліографія в цілому представлена зарубіжними джерелами, серед яких варто виділити праці П. Айріса [5, 6], який досліджував проєкти LIBER 10 років тому. Загальний стан справ у LIBER досить детально було розглянуто у відповідній статті Ярошенко Т. [1]. Ця тематика, як і сама організація, є малодослідженими серед вітчизняних авторів, що є додатковим аргументом для відповідного дослідження.

Мета статті – дослідити діяльність LIBER та її міжнародні проєкти.

В основу *методології дослідження* покладено історичний метод та аналіз відкритих джерел інформації в рамках проєктів LIBER та її структурної організації.

Викладання основного матеріалу. LIBER виділяє для себе шість основних цілей: високоякісні послуги для всіх користувачів бібліотечних та інформаційних послуг; інтелектуальна свобода та доступ до навчання; співпраця з індивідуальними, місцевими, національними, європейськими та глобальними партнерами; розпорядження колекціями та інституційними ресурсами у найбільш підходящому форматі; лідерство, інновації та готовність використовувати можливості для змін; інклюзивність, рівність можливостей та реалізація потенціалу.

Стратегія на 2018–2022 рр. [4] визначає основні напрями LIBER, включаючи ключові теми, такі як реформа авторського права, цифрові гуманітарні науки, відкритий доступ, метрика та управління даними досліджень.

LIBER сприяє розвитку нових можливостей у проектах мережі європейських наукових бібліотек у таких сферах: провідне використання практик відкритої науки; сприяння інноваційному науковому спілкуванню; підтримка розвитку цифрових навичок та пов'язаних з ними навчальних заходів; сприяння розвитку та впровадженню дослідницьких інфраструктур та послуг; робота з академічними громадами над показниками та стимулами для підтримки більш відкритої, прозорої та досконалої дослідницької та наукової практики.

У рамках роботи з підключення та представлення науково-дослідних бібліотек у Європі LIBER ініціює та бере участь у стратегічних та інноваційних проектах. При роботі з міжнародними проектами LIBER фокусується на:

– провідне використання практик відкритої науки; – сприяння інноваційному науковому спілкуванню; – підтримка розвитку цифрових навичок та пов'язаних з ними навчальних заходів; – сприяння розвитку та впровадженню дослідницьких інфраструктур та послуг; – робота з академічними громадами над показниками та стимулами для підтримки більш відкритої, прозорої та досконалої дослідницької та наукової практики.

На початку 2020 р. портфоліо LIBER налічувало три активні міжнародні проекти:

- SSHOC;
- INOS;
- reCreating Europe.

SSHOC, що стартував у січні 2019 р. [10], є спільним проектом 47 організацій, у рамках Європейського Союзу працює над створенням європейської відкритої хмарної екосистеми для соціальних та гуманітарних наук (SSH).

Програма профінансована в рамках Програми Європейської Комісії «Горизонт 2020». Уперше всі дослідницькі інфраструктури у європейських соціальних та гуманітарних науках об'єднують зусилля для створення соціально-гуманітарної частини відкритої хмари європейської науки.

Проект із інтеграції розпізнаних європейських ресурсів розраховано на період у 40 місяців (із січня 2019 р. по квітень 2022 р.) [4].

Очікувані результати проєкту:

– інтеграція ресурсів із соціальних наук та гуманітаристики ЄС в єдине ціле;

– доступність матеріалів на території ЄС;

– доступність довірених та безпечних механізмів SSH підключення до даних на території ЄС;

– доступність високотехнологічних SSH інструментів і даних для використання;

– передове положення завдяки використанню пілотних кластерних SSH проєктів;

– поширення даних стає вживаною практикою серед різних SSH спільнот.

Діяльність LIBER у проєкті SSHOC [2] стосується сприяння розвитку громад, розширення прав та можливостей користувачів та формування експертиз. Сюди входять семінари, вебінари та підсумкова конференція. LIBER також бере участь у комунікаціях, розвитку технологій та послуг у хмарі SSH, управлінні та стабільності.

INOS (Integrating Open and Citizen Science Into Active Learning Approaches in Higher Education) є проєктом інтеграції відкритих та громадянських наук до активних підходів до навчання у вищій школі. Проєкт розраховано на період з вересня 2019 р. по серпень 2022 р. [11].

Відкрита наука (Open Science або OS) та Громадянська наука (Citizen Science або CS) зростають експоненційно. За останнє десятиліття OS швидко стала каталізатором формування досліджень та суспільства в Європейському Союзі. Тим часом все більша кількість ініціатив CS залучає громадян до оцифрованих проєктів соціальних цілей у відкритих рамках співпраці.

Проект INOS, що фінансується Програмою «Єразмус+» та Європейським Союзом у рамках Ключової дії 2 «Співпраця в галузі інновацій та належної практики», спрямований на модернізацію навчальних програм закладів вищої освіти (ЗВО) шляхом залучення громадян до участі в ОС та КС. Основні завдання включають:

– формування на основі доказів огляду тенденцій у громадській діяльності ОС та КС;

- посилення практики ОС та КС на основі ґрунтовного педагогічного обґрунтування на основі добре перевіреної педагогіки активного навчання;

- запрошення громадян у ЗВО-партнери приєднатися до проектів CS у формі діяльності з відкритих знань;

- організація відкритих інноваційних заходів, що об'єднують співробітників та студентів вищої освіти (ЗВО) для спільних та міжпредметних проектів;

- підвищення кваліфікації персоналу ЗВО(академічної та бібліотечної) та студентів завдяки викриттю сучасних тенденцій громадської участі та модернізації навчальних програм ЗВО шляхом інтеграції та інтеграції практик OS та CS у навчальну практику ЗВО – ініціювання змін політики шляхом підвищення обізнаності про суспільний вплив OS та CS.

INOS звертається до широкого спектра зацікавлених сторін, таких як управління ЗВО, академічний і бібліотечний персонал, студенти, розробники політики, органи фінансування, зацікавлені сторони бізнесу, європейські та міжнародні мережі для навчання та навичок, пов'язаних з OS та CS.

Консорціум складається з чотирьох ЗВО – Ольборзького університету, Таллінського університету, Університету Оулу та Університету Бордо, а також LIBER та інших організацій.

Роль LIBER у проекті INOS [12] полягає у заходах, спрямованих на бібліотеки, та підтримує їх активне залучення до обговорення навчальних програм та модернізації навичок. LIBER веде діяльність із поширення інформації та результатів проекту щодо залучення, підвищення обізнаності та сприяння зміні політики.

reCreating Europe є проектом переосмислення закону про цифрові авторські права для культурно різноманітної, доступної, творчої Європи. Проект розраховано на період із січня 2020 р. по грудень 2023 р. [14].

Ключовими цілями [14] проекту є:

- виготовлення міжнародних карт багаторівневих регуляторних відповідей, які впливають на доступ до культури та її продукції, конкурентоспроможність креативних галузей промисловості та стратегію подолання зацікавлених сторін стосовно проблем і обмежень щодо прав інтелектуальної власності;

- розробка інноваційних якісних та кількісних методів для вимірювання впливу оцифрування на виробництво та споживання культурних товарів та послуг;

- проведення правового та технологічного відображення та оцінки

заходів технологічного захисту та алгоритмів фільтрації контенту та їх впливу на культурне різноманіття, доступ до культури та генерування культурної цінності;

– пропонування політичних рекомендацій та найкращих практик, спрямованих на те, щоб зробити доступною культуру, одночасно зміцнюючи стійкий розвиток багатих та різноманітних культурних та творчих галузей.

Ще 20 цифрових проєктів LIBER є закінчені [7]. Досліджуючи ці проєкти [5–7, 13], важливо звернути увагу на те, що більшість з них відбувалися у 2010–2020 рр. та були пов’язані з дослідженнями бібліотечних установ у руслі цифрових досліджень та практик, що ще раз підтверджує те, що LIBER дійсно є передовою організацією у міжнародній співпраці наукових бібліотек.

Розглянемо переклад структурної організації проєктів LIBER (див. рисунок), що доступна в оригіналі на вебпорталі організації.

Центральне місце займає так звана Виконавча Рада, що складається із старших наукових співробітників, що є представниками бібліотек-членів LIBER. Члени ради беруть участь у керівництві діяльністю LIBER та формують стратегію.

Нині до складу виконавчої ради входять 13 осіб, а головою ради є президент LIBER Ж. Фрей.

Як ми бачимо, проєктна робота розподілена за трьома основними напрямками:

– інфраструктурні дослідження (архітектура, управління даними досліджень, пов’язані відкриті дані);

– цифрові навички, знання та послуги (програми лідерства, цифрові навички, цифрові гуманітарні науки та цифрове культурне надбання);

– комунікація серед науковців (відкритий доступ, інноваційні метрики, громадянська наука, авторські та юридичні питання).

На цьому етапі основні роботи здійснюються у керівних комітетах та робочих групах. До складу робочих груп входять більше 100 волонтерів із працівників бібліотек-членів.

Досліджуючи стратегію LIBER на 2018–2022 рр. [15], ми можемо сформулювати розуміння того, які напрями LIBER визначає як найбільш важливими для відбору серед можливих проєктів. Одне з центральних місць у їх стратегії займає подальший розвиток бібліотеки як хабу для цифрових навичок та послуг як у фізичному, так і у віртуальному дослідному середовищі.

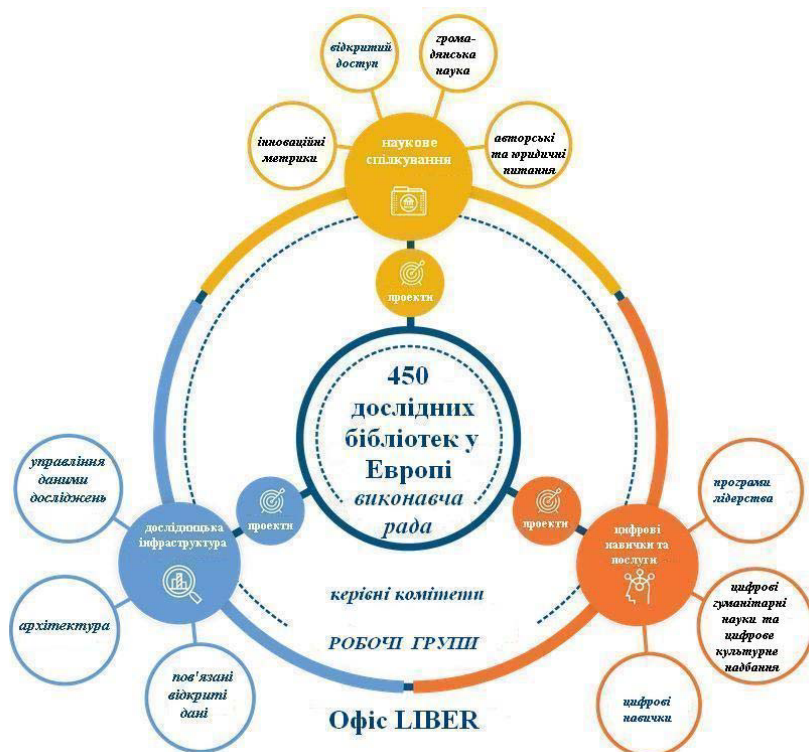

Рис. Структурна організація LIBER

Насамперед це включає формування бібліотек як потужних центрів цифрових послуг та надання необхідної допомоги працівникам дослідних бібліотек в освоєнні цих технологій.

Як і у випадку з організаційною структурою міжнародних проектів, загальна стратегія LIBER фокусується на трьох взаємопов'язаних напрямках: інноваційна наукова комунікація, цифрові навички та послуги, дослідницька інфраструктура.

Практичне значення. Досвід LIBER, як потужної бібліотечної організації у Європі, є багатоаспектним та може бути використаний у вітчизняних бібліотечних проєктах не тільки як певні технологічні нововведення, а і як можливість посилення міжнародних бібліотечних зв'язків та інтеграційних процесів із країнами-членами ЄС.

Висновки. LIBER є багатоаспектною та багаторівневою бібліотечною організацією, яка працює у широкому діапазоні можливих ініціатив, як між бібліотеками, так і у рамках різноманітних організацій ЄС у сфері культури, науки, освіти.

Діяльність LIBER розподіляється на три стратегічні напрями: дослідна інфраструктура, наукове спілкування, а також цифрові навички та послуги. Стратегія LIBER передбачає і надалі працювати у такому форматі за участі в міжнародних проектах.

Як правило, проекти LIBER є потужні інтеграційні ініціативи заради поширення та спрощення відкритого доступу до розрізнених або малодоступних інформаційних ресурсів у Європі.

Ідея формування бібліотеки як хабу для цифрових навичок та послуг як у фізичному, так і у віртуальному дослідному середовищі закладена в основу стратегії LIBER і буде розвиватися у найближчі роки. Такі ініціативи є не тільки програмними засадами, а й мають свою практичну реалізацію в SSHOC, INOS та інших передових цифрових проектах, досвід яких може бути застосований і в Україні.

Згідно з відкритими джерелами на порталі LIBER на сьогодні жодна українська бібліотека не бере участі в програмах LIBER. Доцільним і практичним буде рекомендувати посилення співпраці українських установ з LIBER.

Список бібліографічних посилань

1. Ярошенко Т. Знімаючи рожеві окуляри: LIBER про нові зміни та можливості для академічних бібліотек Європи. *Бібл. планета*. 2009. № 4. С. 22–24.

2. About SSHOC. *LIBER* : website. 2019. URL: <https://libereurope.eu/about-us/> (дата звернення: 24.02.2020).

3. About us. *LIBER* : website. 2019. URL: <https://libereurope.eu/about-us/> (дата звернення: 24.02.2020).

4. About us. *Sshopencloud.eu* : website. 2020. URL: <https://sshopencloud.eu/about-sshoc> (дата звернення: 24.02.2020).

5. Ayris P. *Establishing the Library Landscape in Europe: LIBER's Portfolio of EU projects. Liber Quarterly : The Journal of European Research Libraries*. 2011. no. 1. pp. 86–101.

6. Ayris P. *University and Research Libraries in Europe Working towards Open Access. Liber Quarterly : The Journal of European Research Libraries*. 2011. № 3/4. pp. 332–346.

7. Completed Projects. *LIBER* : website. 2019. URL: <https://libereurope.eu/our-activities/projects/past-projects/> (дата звернення: 24.02.2020).
8. Hakli E. Innovation through Cooperation: The History of LIBER. *Copenhagen : Museum Tusulanum Press*, 2011. 371 p.
9. Hormia-Poutanen, K. *LIBER – Re-inventing the Library for the Future by Enabling Open Science, Leading in Changing Scholarship and Shaping Innovative Research*. *Signum*. 2016. No. 2. pp. 5–10.
10. «SSHOC» – Social Sciences & Humanities Open Cloud is the acronym to remember. Website. 2019. URL: <https://www.eoscsecretariat.eu/news-opinion/%E2%80%9Csshoc%E2%80%9C-social-sciences-humanities-open-cloud-acronym-remember/> (дата звернення: 24.02.2020).
11. INOS: PROJECT FACTSHEET. *INOS*: website. 2019. URL: <https://inos-project.eu/projects/> (дата звернення: 24.02.2020).
12. INOS: Integrating Open and Citizen Science Into Active Learning Approaches in Higher Education. *LIBER* : website. 2019. URL: <https://libereurope.eu/our-activities/projects/inos/> (дата звернення: 24.02.2020).
13. Lossau, N. *An Overview of Research Infrastructures in Europe – and Recommendations to LIBER*. *Liber Quarterly : The Journal of European Research Libraries*. 2012. No. 3/4. pp. 313–329.
14. reCreating Europe. *LIBER* : website. 2019. URL: <https://libereurope.eu/our-activities/projects/recreating-europe/> (дата звернення: 24.02.2020).
15. 2018–2022 LIBER strategy. *LIBER* : website. 2017. URL: <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2017/11/LIBER-Strategy-2018-2022.pdf> (дата звернення: 24.02.2020).

References

1. Yaroshenko, T. (2009). Znimaiuchy rozhevi okuliary: LIBER pro novi zminy ta mozhlyvosti dlia akademichnykh bibliotek Yevropy [Taking-off pink-tinted spectacles: LIBER on new changes and opportunities for academic libraries in Europe]. *Bibliotekna planeta – Library Planet*, no. 4, pp. 22–24 [In Ukrainian].
2. About SSHOC. (2019). *LIBER*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/about-us/> [in English].
3. About us. (2019). *LIBER*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/about-us/> [in English].
4. About us. (2020). *SSHOC*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://sshopencloud.eu/about-sshoc> [in English].
5. Ayris, P. (2011). Establishing the Library Landscape in Europe: *LIBER's*

Portfolio of EU projects. Liber Quarterly: The Journal of European Research Libraries, no. 1, pp. 86-101 [in English]. <https://doi.org/10.18352/lq.8009>

6. Ayris, P. (2011). University and Research Libraries in Europe Working towards Open Access. *Liber Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, no. 3/4, pp. 332–346 [in English]. <https://doi.org/10.18352/lq.7998>

7. Completed Projects. (2019). LIBER: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/our-activities/projects/past-projects/> [in English].

8. Hakli, E. (2011). Innovation through Co-operation: The History of LIBER. Copenhagen, Denmark: Museum Tusulanum Press [in English].

9. Hormia-Poutanen, K. (2016). Re-inventing the Library for the Future by Enabling Open Science, Leading in Changing Scholarship and Shaping Innovative Research. *Signum*, no. 2, pp. 5–10 [in English].

10. SSHOC – Social Sciences and Humanities Open Cloud is the acronym to remember. (2019). *EOSCsecretariat.eu*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://www.eoscsecretariat.eu/news-opinion/%E2%80%9Csshoc%E2%80%9D-social-sciences-humanities-open-cloud-acronym-remember/> [in English].

11. INOS: PROJECT FACTSHEET. (2019). *INOS*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/our-activities/projects/past-projects/> [in English].

12. INOS: Integrating Open and Citizen Science Into Active Learning Approaches in Higher Education. (2019). *LIBER*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/our-activities/projects/past-projects/> [in English].

13. Lossau, N. (2012). An Overview of Research Infrastructures in Europe - and Recommendations to LIBER. *Liber Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, no. 3/4, pp. 313–329 [in English]. <https://doi.org/10.18352/lq.8028>

14. reCreating Europe. (2019). *LIBER*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/our-activities/projects/recreating-europe/> [in English].

15. 2018–2022 LIBER strategy. (2017). *LIBER*: website. Retrieved February 24, 2020 from <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2017/11/LIBER-Strategy-2018-2022.pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2020.

Andrii Zhabin,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: zh_a@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4144-6124>**LIBER's International Projects: Current Status and Prospects**

The article explores LIBER as leading library organization in Europe that was established in 1971. About 450 national, university and other libraries are part of the organization and its wider network includes goal-oriented partnerships with other organizations in Europe and beyond.

Lack of information on this subject in Ukrainian science field forms one of the article main goals: to inform Ukrainian libraries staff about LIBER and its projects. Study uses historical method and analysis of open sources.

LIBER promotes new opportunities in the projects of the European research library network. The article explores the prerequisites, the current state, goals and further prospects of LIBER international projects. The study also highlights the structural organization of LIBER, its strategy and plans for the future.

For many years LIBER has been involved in international scientific, cultural and educational projects. LIBER has been involved in dozens of cutting-edge digital projects. Much attention is paid to LIBER's projects that are currently underway, including SSHOC, INOS and reCreating Europe. These projects were called to make modernizing influence on areas of humanities, university curricula, and rethinking digital copyright law.

Now none of Ukrainian libraries participate in LIBER's projects. As result of current study rise of interest among Ukrainian scientists towards LIBER is expected. LIBER is integrated in various EU educational programs what will promote further integration of Ukraine into EU educational space on a long time perspective.

Keywords: LIBER, international projects, SSHOC, INOS, reCreating Europe.